בא

א. בסיפור מכת חושך נאמר בכתוב[1] „ויט משה את ידו גו' ויהי חושך אפילה בכל ארץ מצרים שלשת ימים. לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים ולכל בני ישראל היה אור במושבותם". ואי' במדרש רבה[2] „ובג' ימי אפלה נתן הקב"ה חן העם בעיני מצרים[3] והשאילום שהי' ישראל נכנס לתוך בתי־הן של מצרים והי' רואין בהן כלי כסף וכלי זהב ושמלות[4] אם היו אומרים אין לנו להשאיל לכם היו ישראל אומרים להן הרי הוא במקום פלוני, באותה שעה היו המצריים אומרים אם היו אלה רוצים לשקר בנו היו נוטלין אותן בימי החושך ולא היינו מרגישין שהרי ראו אותן כבר אחר שלא נגעו חוץ מדעתנו כמו כן לא יחזיקו והיו משאילין להן, ל־קיים מה שנאמר[5] ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, ה"ד ולכל בני ישראל היה אור וגו', בארץ גושן לא נאמר אלא במושבו־תם שכל מקום שהי' יהודי נכנס הי' אור נכנס ומאיר לו מה שבחביות ובתיבות ובמטמוניות".

וכן איתא (בקיצור) בתנחומא[6] „וכן במצרים הענן מאיר לישראל ומחשיך למצרים שנאמר לא ראו וגו' ולכל בני ישראל היה אור והי' מאיר לישראל ו־מראה להן כל כלי כסף וזהב ושמלות וכל טוב מצרים ומה שבתיבות ובחביות ובמטמוניות הי' מראה להן והיו שואלין ונותנין להן בעל כרחן שהיו אומרים להם ישראל הרי לך במקום פלוני כלי כך וכך".

תוכן דרש זה הובא בקיצור בפרש"י[7] „ולמה הביא עליהם חושך שהיו . . ועוד[8] שחפשו ישראל וראו את כליהם וכשיצאו והיו שואלין מהן והיו אומרים אין בידינו כלום אומר לו אני ראיתיו בביתך ובמקום פלוני הוא".

והנה לפום ריהטא נראה, שכוונת רש"י לפרש הכתוב כמו בפירוש ה־מדרש, דזה שבנ"י ראו את כלי המצריים

---

1) פרשתנו י, כב־כג.

2) שמו"ר פי"ד, ג.

3) לשון „ובג' ימי אפילה נתן הקב"ה חן העם . . והשאילום" — אין הכוונה שזה הי' בג' ימי אפי־לה, אלא בתר הכי, וכמובן מהמשך לשון המדרש, והכוונה ב„ובג' ימי אפילה" היא — שע"י (מה שארע ב)ג' ימי אפילה נתן הקב"ה כו', וכמ"ש במפרשי המדרש (וכן צריך לפרש לשון התנחומא (וארא יד בסופו) „אם היו אומרים אין לנו להשאיל הי' מאיר הקב"ה את המקום שהיו שם והי' אומר לו כו'" — ראה עץ יוסף שם). וכבר העירו שבמדרש לקח טוב (כאן ולקמן יא, ב) מפורש שלקחו בג' ימי אפילה (וכפשטות לשון התנחומא). וצ"ע. ואכ"מ.

4) ראה פרשתנו יב, לה (ובפרש"י).

5) לך טו, יד.

6) פרשתנו ג. וראה גם תנחומא וארא שם.

7) פרשתנו שם, כב.

8) ולא כתב ע"ז „ורבותינו דרשו" וכיו"ב, והיינו שזהו ענין המובן ומוכרח ע"פ פשוטו של מקרא. וגם לא כתבו בתור פירוש שני („ד"א"), אלא „ועוד" — כי לפרש"י היתה מכת חושך בגלל שני הטעמים. וראה בארוכה במפרשי רש"י כאן (וראה גם יפה תואר (השלם) לשמו"ר שם), שמפרשים שב' הטעמים הם על ב' אופני החושך, טעם הא' ברש"י הוא על ג' ימים הראשונים שלא ראו איש את אחיו, וטעם הב' על ג' ימים אחרים שהי' חושך כפול ומכופל שלא קמו איש מתחתיו. ואכ"מ.

הוא פירוש הכתוב „ולכל בני ישראל הי׳ אור במושבותם״.

אבל דוחק גדול לפרש כן כוונת רש״י, כי:

א) הדיוק הנ״ל שבמדרש, „בארץ גושן לא נאמר אלא במושבותם, שכל מקום שהי׳ יהודי נכנס הי׳ אור נכנס כו׳״, אינו פשטות הפירוש של „במושבותם״ (ואדרבה, זהו היפך פירוש הפשוט)[9], ואם רש״י ס״ל הכי הו״ל לכתוב זאת בפירוש.

ב) ועיקר: רש״י כתב פירושו על התיבות (בפסוק כב) „ויהי חושך אפילה גו׳ שלשת ימים״, כטעם למכת חושך — „ולמה הביא עליהם חושך״ — ולא הזכיר כלל בפירושו את התיבות (מהכתוב שלאח״ז — פסוק כג) „ולכל בני ישראל הי׳ אור במושבותם״.

ומשמע מזה, שלפי פרש״י היו כאן שני ענינים שונים: א) „ולכל בני ישראל הי׳ אור במושבותם״ — שבזה מדובר (כ־פשטות משמעות הלשון) ע״ד בתי ישראל (שבארץ גושן)[10]. ב) זה שבנ״י „ראו את כליהם״ של המצרים בבתי המצרים — ודבר זה נלמד (לא ממ״ש „ולכל בנ״י הי׳ אור במושבותם״, כי אם) מעצם מכת חושך, כיון שזו היתה כוונת המכה, כדי שבנ״י יוכלו לראות את כליהם ולשאול אותם אח״כ מהמצריים בעת יציאתם ממצרים.

ב. לפי הנ״ל נמצינו למדים, שיש חילוק עיקרי בין המדרש ופרש״י ב־פירוש הכתובים כאן:

להמדרש, מ״ש „ולכל בני ישראל הי׳ אור במושבותם״ — גם זה הוא חלק מ־מכת חושך, כי המכה כללה שני פרטים: (א) חושך (נסי) למצרים, (ב) אור (נסי׳׳[11]) לישראל, „שכל מקום שהי׳ יהודי נכנס הי׳ אור נכנס ומאיר לו כו׳״.

משא״כ לפרש״י הי׳ כאן רק נס אחד — החושך שהביא הקב״ה על המצרים, אלא שהטעם שהביא עליהם מכה זו הי׳ בשביל בנ״י, שע״י החושך ניתנה היכולת לבנ״י לחפש בבתי המצרים ולראות מקום כליהם, אבל לא הי׳ בזה נס נוסף שבנ״י יוכלו לראות מה שנמצא בבתי המצריים.

[ומה שהכתוב ממשיך אח״כ „ולכל בנ״י הי׳ אור במושבותם״, הוא ענין בפ״ע, שבא להדגיש שהמכה היתה רק במצרים ולא במקום מושב בנ״י בארץ גושן. כלומר: זה שלא החשיך לישראל בבית המצרי ה״ז חלק ממכת חושך, כי זהו המכוון והמטרה של המכה: משא״כ הכוונה במ״ש „ולכל בנ״י הי׳ אור במושבותם״, היא, אדרבה, להודיע שלא הי׳ שום רושם מהחושך במושבות בנ״י. וע״ד מ״ש במכת ברד[12] „רק בארץ גושן אשר שם בני ישראל לא הי׳ ברד״, אף שלכ־אורה פשוט הוא בלאה״כ, שהרי המכה הי׳ רק על מצרים[13]].

וחילוק זה בין המדרש ופרש״י מוד־גש ומדוייק בשינויי הלשונות שביניהם:

9) ראה ביאורי מהרא״י על פרש״י כאן.

10) ראה מדרש שכל טוב כאן (כג) „ולכל בני ישראל הי׳ אור במושבותם היינו גושן ופשט׳ דקרא הוא אבל רבותינו דורשין כו׳״. ועד״ז הוא בפי׳ ר״י בכור שור „בארץ גושן שהם יושבין״ (אלא שמוסיף „אבל ארץ מצרים היתה חשוכה לכל העולם אפילו לישראל ורבותינו אמרו כו׳״. ואכ״מ). וראה גם אברבנאל כאן.

11) ראה פי׳ מהרז״ו לשמו״ר שם.

12) וארא ט, כו. משא״כ במכת ערוב ודבר נאמר „והפליתי ביום ההוא גו׳״ (שם ח, יח), „והפלה ה׳ בין מקנה ישראל גו׳״ (שם ט, ד).

13) וראה תפארת יונתן כאן (פסוק כג). ועצ״ע.

במדרש הלשון שהאור הי' „מאיר ל־ישראל ומראה להן . . מה שבתיבות ובחביות ובמטמוניות", ואילו בפרש"י (א) לא נזכר כלל שהי' כאן איזה „אור" (ורק הזכיר ע"ד ראיית בנ"י, „ראו את כלי־הם"), (ב) מדייק שבנ"י „חפשו" — דלא כבמדרש, שהאור הי' „מראה להן", (ג) משמיט שבנ"י ראו את הכלים ש„בתיבות ובחביות ובמטמוניות".

וע"פ הנ"ל מובן טעם השינויים ב־פשטות:

להמדרש ש„ולכל בנ"י הי' אור ב־מושבותם" הוא חלק מהנס, א"כ הי' זה אור מיוחד ונסי שהי' „מראה להן . . מה שבתיבות ובחביות ובמטמוניות", וע"ז אינו מספיק אור טבעי לראות על ידו מה שנמצא בתוך הכלים ו(כ"ש) במט־מוניות, אלא הי' אור מיוחד ונסי[11].

משא"כ ע"פ פשוטו של מקרא (דרך רש"י בפירושו עה"ת) לא הי' כאן אור נסי, כ"א רק שהחושך לא החשיך לבנ"י, ובמילא היו יכולים לראות מה שיש ב־בתי המצרים (באור רגיל וטבעי)[14], ולכן הוצרכו לחפש וכו' עד שראו את כלי המצריים (ועפ"ז יש לומר, שאפשר שלא מצאו בנ"י את כל הכלים שהיו טמונים במטמוניות כו').

[ועפ"ז יש לבאר עוד שינוי בין ה־מדרש ורש"י: ברש"י מפורש שזה שבנ"י היו נכנסים לבית המצרים ורואים את כליהם, הי' (אחד) מהטעמים למכת חושך[15], משא"כ מלשון המדרש משמע שאין זה הטעם למכת חושך, אלא דבר נוסף שאירע בשעת מכת חושך[16]. וע"פ הנ"ל יש לבאר הטעם, כי להמדרש שהי' אור נסי שהראה לישראל את כל כלי המצרים, אין צורך (כ"כ) להביא עליהם חושך, כי גם אם הי' אור אצל המצרים, היו ישראל רואים את כלי מצרים על ידי אור נסי זה[17]: משא"כ לפרש"י שלא הי' אור נסי, הרי האפשרות לראות כלי המצרים היתה רק מצד החושך שהביא הקב"ה על המצרים].

ג. ויש לבאר טעמו של רש"י ששינה מדרשת המדרש, ובהקדים:

ידוע שבקיום ציווי הקב"ה, יש ל־השתדל שהקיום יהי' בדרך הטבע, לא ע"י נס, היינו הן שהחפץ שבו נעשית ה־מצוה יהי' חפץ טבעי ולא מעשה נסים[18], והן שהמעשה דקיום המצוה ייעשה ב־דרך הטבע.

ויתירה מזו נת' במ"א בארוכה[19], שזה כולל לא רק קיום המצוה עצמה, אלא

14) ראה בחיי כאן (פסוק כא בסופו): והי' אור לישראל מפני שלא נסגרו להם שבילי האור כו'. ולהעיר ממושב זקנים שם בסופו „אע"פ שהי' חושך למצרים ממונם הי' נראה היכן הוא שהרי המכות לא הי' אלא בשביל גופם שילקו אבל בשביל ממונם לא הי' כו'".

15) דהרי הטעם השני „ועוד" בא גם בהמשך ותירוץ על השאלה „ולמה הביא עליהם חושך" (כנ"ל הערה 8).

16) הן בשמו"ר שם, שענין זה הוא כעין מאמר בפ"ע „ובג' ימי אפילה נתן הקב"ה כו'", וא"ז בהמשך לתחילת הפיסקא „חושך למה הביא כו'". ועד"ז בתנחומא וארא שם, שענין הנ"ל בא לאחרי סיום הטעמים לכל המכות. ובתנחומא פרשתנו שם ליתא בכלל התחלה זו „חושך למה הביא כו'".

17) ובפרט ע"פ פי' מהרז"ו במדרש שם שאין זה ע"פ אור טבעי אלא אור תורה ודעת רוה"ק, שעפ"ז נמצא שלא היו צריכים בכלל ליכנס לבתי המצרים „לראות" כליהם.

18) להעיר ממפרשים (מצפה איתן ועוד) לתוד"ה חטין (מנחות סט, ב). כלי חמדה פ' ויקהל (לה, כז־כח). ועוד.

19) לקו"ש ח"ה ע' 80 ואילך.

גם ההכנה למצוה, שגם ההכנה צריכה להיות טבעית. וכפי שלמדים מהספור הידוע[20] אודות קידוש לבנה של אדמו"ר הזקן, שביקש מהפקיד שהי' ממונה על הספינה לעצרה בכדי שיוכל לקדש את הלבנה מעומד ובישוב הדעת, וכאשר הפקיד סירב, עצר אדה"ז את הספינה בדרך נס, אבל לא קידש אז את הלבנה עד שהפקיד הסכים לעצרה בעצמו — שמהטעמים ע"ז הוא[21], לפי שרצה שגם ההכנה לקיום המצוה תהי' בדרך הטבע ולא ע"י ענין נסי[22].

ועפ"ז יש לבאר מה שלא פירש רש"י כבמדרש שראיית בנ"י את כליהם של המצריים היתה ע"י נס מיוחד (ע"י אור שלא ע"פ טבע) — כי לפי דרשה זו, הי' המכוון במכת חושך כדי שיוכלו ישראל לקיים את ציווי ה'[23] „וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב", עד שיהי' „ונצלתם את מצרים" — „ותרוקינון"[24],

ולפ"ז נמצא, שההכנה לקיום ציווי זה הי' שלא ע"פ טבע, בדרך נס, כי רק ע"י אור נסי זה ראו את כלי כסף וזהב של המצריים ומה שהי' טמון כו', ורק ע"י קיימו הציווי לבקש מהם כל כליהם שהיו במטמוניות וכו'.

ולכן משנה רש"י ומפרש, שזה שראו את כליהם לא הי' ע"י אור מיוחד ובדרך נס, אלא ע"פ טבע, שחפשו ישראל בבתי המצריים וראו את כליהם באור טבעי, בכדי שגם ההכנה להמצוה תתקיים בדרך הטבע.

[ואף שכל עיקר הנס של מכת חושך הי' בשביל זה שישראל יוכלו לראות את כלי המצרים — הרי זה רק בגדר הסרת המניעה, או לכל היותר באופן של סיבה וגרם, ולא הכנה והכשרה להמצוה, שזה הי' דוקא בזה שבנ"י חפשו וראו את כליהם, ובכגון דא — אין זה שלא ע"פ טבע.

וגם דבר זה יש ללמוד מהסיפור הנ"ל של אדה"ז, דלכאורה זה שהפקיד הסכים לעצור את הספינה — לא הי' מחמת עצמו (ממש), אלא לפי שראה שבכחו של אדה"ז להעמיד את הספינה מעצמו באופן נסי,

אלא שזהו רק גרמא בעלמא: ההכנה עצמה, העמדת הספינה בשביל אמירת הברכה דקידוש הלבנה, היתה ע"י ה־פקיד בעצמו ולא באופן נסי].

ד. אמנם זה שהמדרש לא חש לזה, ומפרש שהי' בזה אור מיוחד ונסי, י"ל, משום דס"ל שבנדו"ד לא הי' צ"ל כן — ומצד כמה טעמים:

א) התנאי שקיום המצות צ"ל בדרך הטבע דוקא, הוא בעיקר במצות של־אחרי מ"ת [כי זהו ענין עיקרי במ"ת, ש־המצות יפעלו בגשמיות העולם, בלשון המדרש[25] „עליונים ירדו לתחתונים", ולכן רוב המצות ככולן הן בדברים גשמיים, ובזה גופא בדרכי הטבע דוקא, כמשנ"ת במ"א[19]] — משא"כ בנדו"ד שמ־דובר קודם מ"ת.

ב) תוכן הענין ד„וישאלו איש מאת

20) לקו"ד ח"ד תשנב, ב.

21) לקו"ד שם תשנג, א.

22) ראה בארוכה לקו"ש שם, שמטעם זה גם כאשר קיום המצוה קשור עם קשיים לא כדאי להסירם באופן בלתי טבעי — ראה שם לגבי הנהגת ר"ג (סוכה מא, ב). ועוד.

23) פרשתנו יא, ב. — וראה לקו"ש חכ"א ע' 78 ואילך.

24) שמות ג, כב ובפרש"י. פרשתנו יב, לו.

25) תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג.

רעהו גו'" אינו (כ"כ) בגדר של "מצוה" וחיוב (של בנ"י), אלא אדרבה, קבלת שכר (מלמעלה), שעי"ז נתקיימה הבטחת הקב"ה "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול"[26], אלא שהקב"ה הלביש תשלום שכר זה בדרכי הטבע, על ידי שבנ"י ישאלו מה־מצרים כלי כסף גו', אבל תוכן הדבר הוא – קבלת שכר מלמעלה.

[ולכן מצינו שכללות הענין ד"וישאלו איש מאת רעהו וגו'" לא הי' תלוי כ"כ בידי ישראל, אלא בא בדרך נס מלמעלה, וכמפורש בתחלת הענין[27] "ונתתי את חן העם בעיני מצרים", וכנאמר בכתוב לאחז"ז שהי' בפועל "ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים"[28]: "וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום"[29]].

ומובן, שבקיום ציווי כזה לא איכפת לן אם ההכנה נעשית ע"י נס.

[ויש להוסיף עוד, שבנדו"ד הי' מוכרח (לדעת המדרש) הנס להאיר את ה־"מטמוניות" – כי תכלית ומטרת הציווי "וישאלו גו'" היתה (לא רק שבנ"י יצאו "ברכוש גדול", אלא עוד זאת) – "ונצלתם את מצרים", "ותרוקינון".

ולכן הי' מוכרח להיות הנס ד"ולכל בנ"י הי' אור", להאיר את המטמוניות שבבתי המצרים, כי דוקא ע"י אור נסי זה היתה בידם האפשריות לראות כל מה שהי' טמון מכלי כסף וזהב אצל ה־מצריים לקיים מה שנאמר "ונצלתם את מצרים" (משא"כ אם היו רואים רק את הכלים שבחוץ וע"י שחפשו בבתי ה־מצריים, לא היו יכולים לקיים ציווי זה לרוקן את מצרים)].

ה. לפי זה יש לבאר (ע"פ פנימיות הענינים) גם החילוק בין המדרש ופרש"י בפירוש מ"ש "ולכל בנ"י הי' אור ב־מושבותם" – אם גם זה הוא חלק ממכת חושך או לא:

איתא בספרים[30] שה"רכוש גדול" ש־בנ"י הוציאו ממצרים מרמז גם על ניצוצות הקדושה שהיו נמצאים בארץ (ועניני) מצרים, דבזה שבנ"י הוציאו את כלי הכסף וכו' של מצרים, הוציאו את ניצוצות הקדושה (שבהם) מן הרע של מצרים והחזירום לרשות הקדושה.

ותוכן עבודה זו (של "בירור הניצוצות") הוא ענין עיקרי בעבודת כאו"א מישראל, דנוסף על החיוב של לימוד התורה ועבודת התפלה, שבעיקרם הם בהאדם עצמו, ובזה גופא – ברוחניות שלו (הבנת התורה בשכלו והרגש הלב בתפלה) – צ"ל גם קיום המצות (שרובן ככולן הם בדברים גשמיים), וכן עשיית דברי הרשות שלו לשם שמים, שע"ז ממשיך קדושה בגשמיות העולם ומעלה את ניצוצות הקדושה שבדברים גשמיים לרשות הקדושה (כמבואר בארוכה בספר התניא[31]).

---

26) להעיר מברכות (ט, א־ב) בפי' הפסוק בפר־שתנו (יא, ב) דבר נא באזני העם וישאלו וגו' "אין נא אלא לשון בקשה כו' בבקשה ממך לך ואמור להם לישראל בבקשה מכם שאלו כו' שלא יאמר אותו צדיק כו'" (וראה גם שמו"ר פ"ג, יא). משא"כ ברש"י, אף שמביא תוכן הנ"ל שבגמ', משנה מלשון הגמ' וכ' "בבקשה ממך הזהירם על כך" (ולא כבגמ' שלשון "בקשה" נאמר גם בנוגע לאמירת משה לבנ"י).

27) שם ג, כא.

28) פרשתנו יא, ג.

29) שם יב, לו.

30) תו"א פרשתנו ס, ג – בביאור "וינצלו את מצרים" (וראה גם ל"ת להאריז"ל ר"פ תצא). וראה בארוכה לקו"ש ח"ג ע' 823 ואילך. וראה בכל הבא לקמן לקו"ש חכ"א ע' 15 ואילך.

31) פל"ז.

וי"ל, שלפי פרש"י זהו החילוק בין שני הענינים שבכתוב – (א) עצם מכת חושך, שנתנה את האפשרות לבנ"י לה־כנס לבתי המצרים ולראות את כליהם, (ב) „ולכל בנ"י הי' אור במושבותם" – שהם כנגד שני סוגי העבודה הנ"ל: ה־עבודה דתורה ותפלה, שעל ידה מאיר אור הקדושה „במושבותם" של בנ"י (ב־נשמתו ורוחניותו), והעבודה של זיכוך העולם, להוציא את ניצוצות הקדושה שבדברים גשמיים ולהעלותם לקדושה.

שע"פ דרך הפשט – היינו כפי שה־דברים נראים בפשטות ובחיצוניות – הרי הם שני סוגי עבודה שונים, ואולי גם סוגים הפכיים.

אמנם במדרש – אגדה שבתורה ש־„רוב סודות התורה . . גנוזין באגדות"[32] – מפרש שגם זה ש„ולכל בנ"י הי' אור במושבותם" הוא חלק ממכת חושך, כי מצד הכוונה הפנימית, אין שני סוגי עבו־דה אלה ענינים שונים, אלא הם שייכים וקשורים זב"ז, כי גם העבודה דתורה ותפלה, תכליתה היא בשביל העבודה של בירור וזיכוך העולם (כמבואר ב־תניא[31], שהנשמה לא ירדה למטה כדי לתקן את עצמה, כ"א כדי לתקן את הגוף ונפשו הבהמית וחלקו בעולם).

וזהו התוכן הפנימי בדברי המדרש, שגם זה ש„לכל בנ"י הי' אור במושבותם" הוא חלק ממכת חושך, והיינו מפני שגם האור המאיר לישראל כשהם „במושבו־תם", שהוא האור המאיר בנשמתם על ידי תורה ותפלה, צריכים להמשיך ול־הכניס ב„בתי המצרים" (חושך העולם), כדי שעל ידו יוכלו להוציא משם את ניצוצות הקדושה הנמצאים שם ולהח־זירם לרשות הקדושה.

ו. ובעומק יותר י"ל, ע"פ ה„יינה של תורה" שבפרש"י – דזה שלפי פרש"י הסיום „ולכל בנ"י הי' אור במושבותם" אינו חלק ממכת חושך, הוא לפי שבזה נרמז ענין גבוה עוד יותר, הבא לאחרי גמר העבודה של בירור וזיכוך העולם.

דהנה מבואר בכמה מקומות, שירידת הנשמה ועבודתה למטה היא צורך עלי', שלאחרי גמר עבודתה בבירור וזיכוך ה־עולם מתעלית הנשמה למדריגה עליונה יותר מכפי שהיתה קודם ירידתה, ועד שזוכה „לאשתאבא בגופא דמלכא"[33].

וזהו הפירוש הפנימי בכתוב, שלאחרי גמר העבודה בבירור וזיכוך העולם (ש־זה נרמז במכת חושך, שעל ידה הוציאו בנ"י את רכושם של מצרים והכניסוהו ברשות הקדושה) – זוכים ל„ולכל בנ"י הי' אור במושבותם", שהנשמה באה ל־מושבה ומקומה האמיתי, ישראל וקוב"ה כולא חד, ששם אין מקום כלל למציאות של מצרים ועניני מצרים (אפילו לא כפי שהם מתבררים ועולים לקדושה)[34], כ"א רק (בלשון הזהר[35]) ישראל ומלכא בל־חודוהי.

ז. ומזה יש ללמוד גם עידוד גדול בעבודתנו עתה, בגלותנו זה האחרון:

אע"פ שנמצאים אנו בזמן של „חושך הגלות", ובזה גופא – חושך כפול ו־מכופל[36] דעקבתא דמשיחא, הרי הקב"ה מסבב סיבות, ועד לאופנים שלמעלה מן

32) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ס"ב. תניא אגה"ק סכ"ג (קלז, א).

33) זח"א ריז, ב.

34) ראה אוה"ת שמע"צ ע' א'תתו ואילך.

35) ח"ג לב, א.

36) כל' השמו"ר פי"ד שם. תנחומא וארא יד שם. וראה גם התחלת פרש"י פרשתנו כאן.

הטבע, כדי שבנ"י יוכלו לעבוד עבודתם בלי שום מניעות ועיכובים.

ואע"פ שכל הענינים הנ"ל צ"ל בדרכי הטבע דוקא – הרי זה במה שנוגע לקיום המצוה מצד בנ"י, אבל בנוגע להמצב (בעולם) הנדרש כדי שישראל יוכלו לעבוד עבודתם במילואה, אין שום הגבלות, והקב"ה עושה גם נסים גלויים כדי לאפשר לישראל לעבוד עבודתם בדרכי הטבע [כמו במכת חושך, שהקב"ה עשה נס גלוי והביא חושך נסי על המצרים, כדי שבנ"י יוכלו לחפש ולמצוא הכלים באופן טבעי (מצדם); וכן בסיפור הנ"ל מאדה"ז, שפעל על ידי נס, שהפקיד עצמו ירצה לעצור את הספינה].

ועאכו"כ לפי פירוש המדרש, שהי' כאן גם אור נסי – שודאי גם ענין זה אינו רק דבר חד־פעמי שאירע בגאולת מצרים, אלא מעין זה הוא גם בגאולה מגלות זה האחרון (שהיא "כימי צאתך מארץ מצרים"[37]), שגם בהיותנו ב"ארץ מצרים" (קודם בוא הגאולה) מאיר אור שלמעלה מהטבע, ובלשון הכתוב[38] (הו־בא בהמשך הענין במדרש הנ"ל[39]), דגם כש"החושך יכסה ארץ וערפל לאומים (מ"מ) ועליך יזרח ה' וגו'".

ויתירה מזו, אשר אור זה נותן הכח לבנ"י להפוך לקדושה גם את הענינים שבחושך העולם, אשר בחיצוניות נראה שהם דברים המעלימים ומסתירים ו־מונעים את האדם מלקיים ציוויו של הקב"ה,

ועד שהם עצמם מסייעים ועוזרים לבנ"י לקיים ציוויי ה', בדוגמת מה ש־פרעה עצמו סייע ועזר לבנ"י לצאת מ־גלות מצרים.

ואין מקרא יוצא מידי פשוטו, וזהו העיקר, שבסוף זמן הגלות ישנו "אור במושבותם" דכלל ישראל, ובכל אחד ו־אחת מישראל, כפשוטו בגשמיות וברוח־ניות, שיש לכאו"א מבנ"י הרחבה ומנוחה בכל ענייניו,

ומכינים עצמם מתוך שמחה וטוב לבב לקבל פני משיח צדקנו, בנערינו ו־בזקנינו בבנינו ובבנותינו[40] וכספם וזהבם אתם[41], כפשוטו וכן ברוחניות הענינים, בקרוב ממש בעגלא דידן.

(משיחות ש"פ בא תשמ"א,
ש"פ ויק"פ תשמ"ה)

37) מיכה ז, טו.
38) ישעי' ס, ב.
39) שמו"ר שם בסופו (וראה הגהת הרד"ל שם). וש"נ.
40) פרשתנו י', ט.
41) ישעי' ס, ט.